

UDK: 347.447.52/.54(497.11) ; 347.56:[624:378.14

CERIF: S130, S144

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2003318J

*Димитрије ЈОВАНОВИЋ**

студент Правног факултета Универзитета у Београду

УГОВОРНА ОДГОВОРНОСТ ПРОЈЕКТАНТА¹

Сажетак

Раd у свој фокус сiавља уiоворну одiоворностi пројектирантa и саветодавноi инжењера, што значи да ће прекршајна и кривична одговорност бићи занемарене, као и моралне дужности које ова лица имају као чланови аутономне организације (у Србији је то Инжењерска комора Србије). Ван теме рада остала је и вануговорна (деликтна) одговорност. Пројектирант и саветодавни инжењер је стручно лице – инжењер архитектуре, тако да се од њега захтева и висок степен пажње, изражен кроз правни стандард доброг стручњака. Захтев је и да пројектирант настоји самостално, што значи да он није зависни и да свој рад не обавља за послодавца. Између пројектиранта и наручиоца не постоји уговор о раду. Он своју обавезу преузима самовољно, закључењем уговора са наручиоцем. Како ни уговор о пројектовању грађевине ни уговор о надзору над извођењем радова нису регулисани Законом о облигационим односима, садржина уговора је регулишана уговорним странама. Циљ рада је да одреди основ уговорне одговорности за главне обавезе које пројектиранти и саветодавни инжењери на себе преузимају. Раd ће

* Електронска адреса аутора: jovanovicbd@yahoo.com.

1 Награђен рад на конкурсy Фондације „Професор др Мирко Васиљевић“ за 2020. годину.

се посвећенији и покушају дефинисања порекла и основа одговорности пројектаната за солидност грађевине.

Кључне речи: Пројектант. – Уговорна одговорност. – Дизајн. – Функционалност – Солидност. – Надзор.

I Уопштено о уговорној одговорности

Одговорним лицем у грађанскоправном смислу сматра се онај ко је непоштујући своју обавезу причинио другоме штету. Зависно од порекла те обавезе, примениће се различита правна правила садржана у Закону о облигационим односима.² Уколико између дужника и повериоца не постоји претходни правни однос, радиће се о вануговорној одговорности. Српско право познаје општу забрану проузроковања штете (*neminem laedere*), садржану у члану 154 ЗОО. Што се уговорне одговорности тиче, она је уређена чланом 269 истог прописа. Овде постоји ранији однос два лица – дужника и повериоца, и у вези са тим односом јавља се одговорност.³ Дужник из уговорног односа је најпре дужан да своју обавезу испуни онако како она гласи. У супротном, биће одговоран за штету коју је повериоцу проузроковао. Међу ауторима који су се бавили уговорном одговорношћу нема спора да се члан 269 ЗОО односи на одговорност из било ког старијег правног односа, а не само на одговорност за непоштовање уговорне обавезе. Уговорна одговорност је термин одабран искључиво из економичних разлога.⁴ Уговорна обавеза се може повредити на неколико начина: потпуним неизвршењем, манљивим извршењем и задоцнелим извршењем.⁵

Уговорна одговорност пројектанта посматраће се у домену његове делатности. У највећој мери, њу чини закључивање уговора о пројектовању грађевинских радова и уговора о надзору над извођењем грађевинских радова. Како садржина ових уговора није уређена Законом о облигационим односима, оставља се уговорним странама да одреде битне елементе уговора.

Пројектне организације ће, вођене принципом економичности, сачињавати сопствене опште услове пословања. Међутим, потребе нару-

2 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени лист РС*, бр. 18/2020.

3 Марија Караникић Мирић, *Објективна одговорност за штету*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, 49–50.

4 Маша Мишковић, „Ослобођење од уговорне одговорности“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2015, 198.

5 М. Караникић Мирић, 47–48.

чилаца разноликије су од потреба, рецимо, банчаних клијената. Због тога ће и формуларни уговори о пројектовању оставити довољно простора за прилагођавање жељама и потребама наручиоца. Поред израде пројекта, обавезе које су у оквиру делатности инжењера архитектуре су: надзор над извођењем грађевинских радова, испитивање грађевинског материјала и испитивање земљишта на коме се гради. Управо ће уговорна одговорност пројектанта бити обрађена у светлу неизвршавања ових обавеза.

Уговор о пројектовању грађевине и грађевинских радова се закључује између пројектанта, који се њиме обавезује на израду и предају пројекта по коме ће се радови вршити, и наручиоца пројекта, који плаћа накнаду. Као што се из ове дефиниције да видети, два уговора стоје у блиској вези, то јест уговор о пројектовању прати уговор о грађењу. Пројекат ће бити сврсисходан за наручиоца тек по њему успешно изведеним грађевинским радовима. Наручилац радова не види одвојеност резултата ова два уговора: пројектује се ради грађења и гради се на основу пројекта.

Ова два уговора своје заједничко порекло налазе у уговору о делу. Он је њихова правна природа. Уговор о грађењу ЗОО и дефинише као уговор о делу.⁶ У српском позитивном праву норме посвећене уговору о делу супсидијарно и сходно се примењују на уговор о грађењу. Овде издвајамо и различитост по питању именованости уговора о грађењу и пројектовању. Потоњи није уређен Законом о облигационим односима, мада се пажња пројектанту посвећује у одредби о одговорности за солидност грађевине. Одговорност из уговора о пројектовању, као што је било напоменуто, своди се на одговорност за неиспуњење, задоцнело испуњење и одговорност за мане у пројекту.

Уговор о надзору над извођењем грађевинских радова закључује се између инжењера архитектуре који се обавезује да прати, контролише и даје упутства извођачу радова како би грађевина у свему одговарала пројекту, док се наручилац надзора обавезује да инжењеру за то плати накнаду. Нека одмах буде напоменуто да пројектант и вршилац надзора не морају бити исти субјекти. Вршилац надзора је дужан да најпре проучи пројекат, а затим да испита земљиште на коме ће се градити и грађевински материјал којим ће се градити. Од почетка извођења грађевинских радова до саме примопредаје, архитекта је дужан да „бди над радовима“ – то значи да контролише начин и динамику грађења.⁷ Одговорност из уговора о надзору над извођењем грађевинских радова

6 ЗОО, чл. 630 ст. 1.

7 Јелена Вилус, *Грађанскојравна одговорности извођача и пројектаната*, Институт за упоредно право, Београд, 1973, 45–52.

своди се на одговорност за вршење општег надзора и одговорност за мане земљишта и грађевинског материјала.

Који је основ уговорне одговорности? Који су ослобађајући разлози које дужник може навести? Одговори на ова два питања раздвојили су теоретичаре на супротстављена правна становишта. Постоји став аутора да је општи режим уговорне одговорности објективне природе, док други, бројнији, тврде да се ради о одговорности заснованој на кривици.⁸ Пројектант мора поступати стручно, пажљиво и савесно. Пројектант може бити само лице које је високим образовањем стекло звање инжењера архитектуре, а уз то се за обављање стручне делатности захтева и поседовање лиценце.⁹ Од њега се захтева пажња доброг стручњака. Пројектант је дужан да пажљиво саслуша наручиоца, да му поставља питања ради разјашњења, да га посаветује и да му укаже на добре и лоше стране његових налога. Уколико се прихвати став о објективној уговорној одговорности, наручилац ће пред собом имати пројектанта одговорног без обзира на његову кривицу. Довољно ће бити да докаже постојање уговора и поверилачког својства и да је претрпео штету услед неизвршења обавезе. Не улазећи у расправу о општем режиму уговорне одговорности, биће приложен став о основу уговорне одговорности пројектанта за сваку од његових обавеза.

II Одговорност пројектанта за израду пројекта

Целокупан посао грађења може почети тек када је сачињен пројекат по коме ће се радови водити. Уколико грађење почне без претходно прибављене дозволе и пројектно-техничке документације, то ће водити кривичноправној одговорности инвеститора.¹⁰ Закључујући уговор о пројектовању грађевинских радова, пројектант на себе преузима

8 О објективној одговорности вид. М. Караникић Мирић, 45–63. Субјективну природу уговорне одговорности заступају: Живомир Ђорђевић, „Млан 262“, *Коментар Закона о облигационим односима* (ур. Слободан Перовић, Драгољуб Стојановић), Крагујевац, 1980, 759–760; Живомир Ђорђевић, Владан Станковић, *Облигационо право – Општи део*, Београд, 1987, 391; Јаков Радишић, *Облигационо право*, Београд, 2004, 186; Слободан Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1990, 504–505; Оливер Антић, *Облигационо право*, Београд, 2011, 439; Тодор Ачански, *Појам више силе у грађанском праву*, магистарски рад, Београд, 1977, 156, 159–160; Александар Јакшић, „Квалификација уговорне и вануговорне одговорности за штету“, *Правни животи*, бр. 9–10/1992, 1210; наведено према: М. Мишковић, 201.

9 Закон о планирању и изградњи – ЗПИ, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009, 81/2009 – испр., 64/2010 – одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – одлука УС, 50/2013 – одлука УС, 98/2013 – одлука УС, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 – др. закон и 9/2020, чл. 128.

10 Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 38/2010 од 24. 3. 2010.

обавезу да сагласно прописима, а према жељама наручиоца и правилима струке, изради пројекат. Његова обавеза сматра се извршеном уколико пројекат буде предат наручиоцу о доспелости и уколико се према њему може изградити грађевина траженог изгледа (дизајн), која одговара намени (функционалност) и која је солидна. Услови дизајна и функционалности биће изнети на овом месту, док ће солидности грађевине бити посвећена посебна целина.

Да ли се одговорност пројектанта за израду пројекта заснива на кривици? Како смо већ рекли да правну природу уговора о пројектовању чини уговор о делу, од значаја је основ по ком одговара посленик. Професор Ивица Јанковец сматра да посленик одговара ако је крив за неизвршење уговорне обавезе, јер „он не гарантује да ће се извршавањем обавезе постићи жељени резултат“.¹¹ Аутори сагласно истичу субјективну одговорност пројектанта за израду пројекта.¹² Образложење овог става у литератури није понуђено, па се може претпоставити да се следи доминантан став наше теорије о општем режиму уговорне одговорности.

Да ли би поглед на пројектанта као објективно одговорног за израду пројекта био строг? Објективна одговорност је увек строга, јер ослобађајуће разлоге представљају виша сила, радња самог оштећеника и радња трећег лица, које попримају обележја више силе. Право питање је да ли би објективна одговорност пројектанта била правична. Прво, пројектант је, како је већ речено, стручно лице – инжењер архитектуре, чије је целокупно образовање и рад било посвећено пројектовању.¹³ То

11 Ивица Јанковец, *Уговорна одговорност*, Пословна политика, Београд, 1993, 156–157.

12 „Основно правило је да пројектант (...) одговара за последице грешака и пропусти које направи он или лице које је код њега запослено.“ Ј. Вилус, 62; „Пројектант ће одговарати за штету ако није израдио планове са дужном пажњом, уз поштовање правила струке.“ И. Јанковец, 158; „Оцена одговорности пројектанта за израђени пројекат почива на повреди правила према којима је он дужан да поступа у извршењу својих обавеза. Начин испуњења архитектрових обавеза карактеришу два основна обележја: прво, да обавезе мора испуњавати у складу са правилима своје струке, без обзира на то да ли том приликом користи традиционалне или нове методе у изградњи грађевина и, друго, да мора као стручни саветодавац штитити интересе наручиоца...“ Весна Татић, *Гаранција пројекцијанџа и традицијела за солидност грађевине и њихова имовинска одговорност*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1990, 31. Мада основ одговорности није јасно исказан, чини се да је и у мастер раду Томице Керчуља слеђен став о субјективној одговорности: „... Ваља истаћи да и када је пројектант преузео једино обавезу израде пројекта, за грешке приликом реализације урађеног пројекта могу бити одговорни и други учесници у изградњи, а не само пројектант.“ Томица Керчуљ, *Уговорна одговорност пројекцијанџа и грађевинара*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007, 7.

13 Пред Уставним судом Србије нашао се и предлог за оцену уставности одредаба Закона о планирању и изградњи које се тичу услова за обављање стручних послова,

је срж његове делатности. Не постоји нико ко би о пројекту знао више од њега. Друго, пројекат је зачетак грађевине. Представа коју наручилац има о изгледу и намени објекта само је скуп идеја. Пројектант је једини који тим идејама може дати живот. Треће, пројектант може да прерасподели трошкове које сноси због одговорности за штету, а може се од такве одговорности и осигурати. Посао грађења је стар колико и потреба човека за домом. Развојем човека развијала су се и његова оруђа, а нове потребе уобличавања околине се непрестано јављају. Да би се посао грађења изводио безбедније и квалитетније, он је поверен стручњацима – инжењерима архитектуре и грађевине. Имајући све ово у виду, у овом раду се изражава став да је одговорност пројектанта за израду пројекта по свом основу објективна одговорност. Ово важи и за прелиминарни и за коначни пројекат.¹⁴

1. Мане и недостаци који се тичу дизајна

Пројектант је дужан да пројектује грађевину тако да удовољи естетским захтевима које пред њега поставља наручилац. Врсте ових захтева могу се тицати како спољашњег (екстеријер), тако и унутрашњег изгледа грађевине (ентеријер). Наручилац пројекта увек има представу о изгледу грађевине. Он ће те своје жеље саопштити пројектанту, који ће настојати да из тих идеја створи упутство по коме ће пројектовати. Може се замислити случај да наручилац има интерес да грађевина буде пројектована и изграђена у складу са неким архитектонским стилем. Правац у уметности обликовања простора може се применити у целом пројекту, то јест на целој грађевини, или само на неким њеним деловима. Примера ради, наручилац може тражити да целокупна грађевина буде „као из периода барока“, а може тражити да испред типске грађевине буду постављени коринтски стубови. Најређи је случај да ће наручилац пројекта тражити да архитекта изради оригиналан пројекат – ауторско дело. Потпуну супротност аутентичном пројекту чине типски пројекти, које може предложити пројектант (показивањем каталога или брошуре), или их може сам наручилац описати речима, фотографијама или цртежима.

Дизајн неће бити од једнаке важности за сваког наручиоца. Због тога, танка је линија између одговорности за неиспуњење уговорне обавезе и одговорности за манљиво испуњење. Правне последице неиспуњења уговореног зависиће од интереса наручиоца.

између осталих, и пројектовања и стручног надзора. Одлука Уставног суда Републике Србије, ИУ бр. 23/2004 од 23. 9. 2004.

14 О врстама пројекта вид. FIDIC водич за уговоре (*The FIDIC Contracts Guide*), Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils (FIDIC), 2013, 137.

Уколико је наручилац исказао потребу да пројекат буде искључиво дизајниран на одређен начин, а пројектант тако не поступи, радиће се о одговорности за неиспуњење обавезе. Наручиоцу пројекта је тада на располагању захтев за испуњење уговора онако како он гласи. Уколико пројектант ни у накнадном року не изврши уговорну обавезу, наручилац има право на једностранни раскид уговора. Свакако, пројектант дугује накнаду штете ако ју је наручилац претрпео услед његовог неизвршења, односно доцње.

Друга ситуација је испуњење са манама или недостацима који се тичу дизајна. Мана пројекта је оно што у пројекту постоји, а не би смело. Марканган је пример сувишних и неадекватних декорација.¹⁵ Недостатак је оно што би у пројекту требало да постоји, а тога нема.

Пројектант је у оба случаја своју обавезу извршио, али несаобразно уговореном. Пошто је било наглашено да је уговор о пројектовању неименовани уговор, чију правну природу чини уговор о делу, овде долази до сходне примене одредаба о материјалним недостацима послениковог рада из уговора о делу.¹⁶ Било да се ради о недостацима ентеријера или екстеријера, они су видљиви. Пошто наручилац не говори „језик струке“, те му не значе много цртежи израђени по инжењерским правилима, поставља се питање да ли су ови недостаци заиста видљиви једном лаичком оку у тренутку предаје рада. Да би се ова неизвесност отклонила, архитекте сачињавају и графичке приказе грађевине који омогућавају да се упореди урађено са уговореним. Напредак технологије омогућио је и тродимензионални приказ грађевине помоћу рачунара и других уређаја, што отклања сваку сумњу у погледу могућности да се мане дизајна не примете. Наручилац се, закључујемо, налази у доброј позицији да прегледом рада утврди да ли он пати од физичких недостатака. Пошто је тако, наручилац мора одмах по прегледу пројекта да укаже на видљиве физичке недостатке који се тичу дизајна,¹⁷ иначе ће његово право бити преклудирано. Изузетак од овако брзог губитка права наручиоца постоји у случају несавесности пројектанта – на преклузију не може да указује онај који је знао или морао знати за постојање физичких недостатака који се тичу дизајна. *FIDIC* Правила о уговорима са клаузулом „кључ у руке“ обавезују извођача радова да прибави пројектно-техничку документацију. Недостаци у пројекту на које је указао наручилац рађају обавезу извођача да хитно сачини план њиховог отклањања. Уколико то не учини, наручилац има право да одбије пројектно-техничку документацију.¹⁸

15 J. Вилус, 28.

16 Вид. ЗОО, чл. 614–621.

17 ЗОО, чл. 614.

18 Вид. *FIDIC* Правила о уговорима за ЕПЦ/пројекте „кључ у руке“ (*Conditions of Contract for EPC/Turnkey Projects*), Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils (FIDIC), 2017, 42–43.

Поставља се питање да ли могу постојати недостаци дизајна грађевине који ће остати скривени и при наручиоцевом брижљивом прегледу грађевине. Иако се, на први поглед, чини да овакву ситуацију није могуће замислити, узмимо један пример у разматрање. Наручилац је са пројектантом уговорио израду пројекта за грађевину уз услов да се испред главног улаза налази седам коринтских стубова. Пројектант је наручиоцу предао рад, који је по прегледу био одобрен и преузет. Међутим, пројектант није у пројекат уврстио седам коринтских стубова, већ седам јонских стубова. Да ли ово значи да је накнадном сагласношћу наручилац пројекта одобрио измену уговора или ипак има право да позива пројектанта на одговорност? Несаобразност извршења уговора постоји, али она наручиоцу (лаику) није очигледна, јер он не познаје разлику између два типа грчких стубова. Пројектант ће овде бити одговоран наручиоцу за недостатке дизајна, јер је он стручно лице и њему овај недостатак није могао остати непознат. Пројектант овде одговара без обзира на своју кривицу, што је већ напред речено. Несавесност пројектанта биће од значаја само за примену рокова у којима ће наручилац моћи да остварује права по основу пројектантове одговорности.¹⁹ Уколико је пројектант знао за недостатак или му он није могао остати непознат (а у наведеном случају ће тешко моћи да докаже своју савесност), радиће се о једној врсти преваре. Знајући да *fraus omnia corrumpit*, наручилац ће моћи с правом да се обрати пројектанту и по протеку законског рока од две године.²⁰

2. Мане и недостаци који се тичу функционалности

Функционалност је особина грађевине да одговори намени и потребама наручиоца. Временом су се искристалисали услови које треба да испуни пројекат грађевине сходно потребама наручиоца. Чак је и лаицима јасно видљива разлика између стамбених и пословних простора, односно постројења. Док у дизајну архитекта изражава своју креативност, задовољавајући услове функционалности – он на уму има и практичност. Иако се у литератури истиче да постоји „уобичајена намена објекта“, није јасно како би на основу такве еластичне уговорне клаузуле предмет уговора био одређен.²¹ Уколико би се сусрео са оваквим захтевом, пројектант је дужан да постави додатна питања и предложи решења у циљу обликовања налога наручиоца.

Што се тиче одговорности за видљиве недостатке који се тичу функционалности, стоји све оно што је речено о видљивим недостацима дизајна. Замислив је гранични случај код кога, на први поглед,

19 ЗОО, чл. 615.

20 ЗОО, чл. 617.

21 Ј. Вилус, 28–29.

неће бити јасно да ли се ради о недостатку који се тиче дизајна, или о недостатку у погледу функционалности. Примера ради, пројектована висина грађевине није као уговорена. Одговор на ово питање треба потражити у наручиочевој сфери. Наручилац може бити незадовољан само естетским изгледом објекта, а може се радити и о делимично нефункционалној грађевини. Правно, ово разликовање није релевантно – на наручиоцу је да докаже постојање несразмере и пројектант ће му одговарати.

Скривени недостаци функционалности могу се појавити много после предаје пројекта наручиоцу. У случају да је пројектант поступио савесно, наручиочева права трају две године по извршењу уговора. Овде се већ наилази на проблем услед тога што ЗОО не регулише уговоре које закључује пројектант, а сходна примена правила о уговору о делу је обесмишљена. Иако је наручилац одмах по пријему пројекта закључио уговор о грађењу, и једноставни грађевински подухвати могу трајати дуже од две године. Због овакве ситуације, отвара се питање од када би требало да тече рок за позивање на одговорност због недостатака који се тичу функционалности. Уколико би рок почео да тече од примопредаје грађевине, то би проширило одговорност пројектанта на неправично дуг рок. Неправичност се огледа и у томе што је пројектант одавно удаљен од целокупног посла грађења (ако није преузео обавезу надзора), те често и није обавештен о примопредаји грађевине. Закључујемо, пројектант ће за скривене недостатке који се тичу намене грађевине одговарати ретко – једино у случају своје несавесности. У пословима од велике вредности, као што су уговори о испоруци инвестиционе опреме, једино остаје уговарање гаранције за физичке недостатке са дужим роком важења. Наручилац ће поводом ових недостатака моћи да се обрати извођачу радова и саветодавном инжењеру, који су дужни да, сваки према правилима своје струке, прегледају пројекат.²²

III Одговорност за надзор над извођењем радова

Закон о планирању и изградњи прописује дужност инвеститора да ангажује стручни надзор.²³ Сам пројектант може преузети обавезу да надзире извођење грађевинских радова, али га у том случају не треба називати пројектантом, већ саветодавним инжењером. Његова

22 FIDIC правила предвиђају рок од 21 дана у ком грађевински инжењер и саветодавни инжењер морају пријавити недостатке пројекта. Рокови теку од тренутка када им је документација предата. FIDIC Услови за изградњу постројења и дизајн (*Conditions of Contract for Plant and Design Build*), Fédération Internationale des Ingénieurs-Conseils (FIDIC), 2017, 38.

23 ЗПИ, чл. 153.

основна дужност је да за наручиоца врши контролу на градилишту. Води се рачуна о томе да ли извођач радова поштује пројектно-техничку документацију, прописе, правила струке и уговорене рокове.²⁴ Саветодавни инжењер не посматра само, већ даје и инструкције извођачу радова.²⁵ Иако страна литература саветодавне инжењере зове агентима наручиоца, мишљење наше теорије је да се ради о „техничком заступању“, а не правном.²⁶

Надзор треба вршити према сложености радова. „Грађење куће може захтевати вршење надзора сваке друге недеље, док велики грађевински подухвати захтевају сталан надзор.“²⁷ Саветодавном инжењеру неопходно је изричито овлашћење да би у име наручиоца могао да изврши административне обавезе, односно да мења пројекат и прима грађевинске ситуације. Често се уз овај посао обавља и контрола земљишта и грађевинског материјала, али ће одговорност за ове две обавезе бити посебно изнета. Могуће је да надзор врши исто лице које је сачинило пројекат, али то није нужно. Одговорност саветодавног инжењера је заснована на кривици у упутствима (*culpa in instruendo*) и надзору (*culpa in vigilendo*).²⁸ Он ће се ослободити одговорности доказујући да је надзор над извођачем и саветовање извођача и наручиоца вршио савесно и према правилима струке. Да би саветодавни инжењер могао да изврши уговорну обавезу, њему извођач радова мора омогућити прилаз градилишту и мора га обавештавати о догађајима од значаја. Саветодавни инжењер, међутим, не може да чека обавештења и питања извођача радова, већ у свему мора показати активан став према извођењу радова. *FIDIC* правила прописују међусобну обавезу извођача радова и пројектанта, односно саветодавног инжењера да се консултују пре и током извођења радова, како на градилишту, тако и ван њега.²⁹

Иако је уговор са вршиоцем надзора закључен с обзиром на његове личне особине (*intuitu personae*), он ће моћи да ангажује друго лице да уместо њега изврши надзор – привремено или над конкретном грађевинском ситуацијом.³⁰ У случају штете коју претрпи наручилац или извођач радова, саветодавни инжењер ће одговарати само ако је избор

24 Ј. Вилус, 47; ЗПИ, чл. 153 ст. 2.

25 В. Татић, 46.

26 Упор. John Uff, *Construction Law*, Sweet & Maxwell, London, 2009, 296; Бранко Вукмир, *Уговори о грађењу и услугама саветодавних инжењера*, Загреб, 1980, 231.

27 J. Uff, 303.

28 Тако: Ј. Вилус, 45–52; В. Татић, 54; Б. Вукмир, 70–74.

29 FIDIC Услови за изградњу постројења и дизајн, 37.

30 Врховни суд Луизијане, *Pastorelli v. Associate Engineers Inc.*, 176 F. Supp. 159 (D. R. I. 1959); наведено према: Ј. Вилус, 49.

другог лица извршио несавесно и неправилно (*culpa in eligendo*). Уколико се заснује одговорност саветодавног инжењера за грешке у надзору, њему је дат регресни захтев према извођачу радова. Могућност регреса од извођача радова ће редовно постојати, али ће обим тог права бити условљен уделом кривице извођача у проузроковању штете.³¹ Поставља се питање да ли ће регресни захтев бити уважен уколико је штета настала као последица лоших упутстава које је саветодавни инжењер давао. Извођач радова, уколико би се сусрео са оваквим захтевом саветодавног инжењера, доказивао би да је поступао стручно и савесно, те да није могао да примети грешке у упутствима. Саветодавни инжењери могу бити ангажовани и пре почетка грађења (прединвестицијске студије).³² Наручиоци који још нису сигурни да ли ће закључити уговоре о пројектовању и грађењу траже савете инжењера. Уколико нека питања наручиоца излазе из струке саветодавног инжењера, он ће бити дужан да се консултује са представницима других струка ради прибављања њиховог мишљења.

IV Одговорност за мане земљишта

За наручиоца грађевине важно је утврдити квалитет земљишта на коме ће се градити и предухитрити све могуће штете које из манљивог земљишта могу произаћи. Са друге стране, инвеститори на уму имају уштеду трошкова, тако да ће често избегавати да сами ангажују стручне организације за преглед земљишта. Испитивање земљишта је послао геолошке струке, а не инжењера архитектуре. Архитекта би могао да утврди квалитет земљишта пажљивим прегледом, што су некада и чинили, али да би избегао било какву одговорност за мане земљишта, он ће савесно ангажовати геолога. Архитекта ће на овај начин отклонити непријатност коју би могао да има услед доказивања да ли је испитивање вршио стручно и пажљиво и да ли су му неки недостаци земљишта могли бити познати. Како и сам ЗОО прописује, разлог за ослобођење од одговорности за штету проузроковану маном земљишта представља чињеница да је пројекат заснован на стручном мишљењу специјализоване организације.³³ Саветодавни инжењери познају сродне стручњаке боље него лаици, те је за наручиоца сигурније да препусти избор другоме, а уз то имаће и отворен пут ка одговорности онога ко врши избор. Већ се овде наслућује одговорност саветодавног инжењера за кривицу у избору (*culpa in eligendo*).

31 И. Јанковец, 159.

32 Б. Вукмир, 184.

33 ЗОО, чл. 644; Б. Вукмир, 77.

У литератури је присутан став да и пројектант одговара за мане земљишта. Као оправдање служи мишљење да се поуздан пројекат не може израдити уколико се не познају особине земљишта.³⁴ Међутим, у пракси закључивања уговора је другачије – пројектанти се не обавезују на испитивање земљишта.³⁵ Чињеница да су стручне организације дале добру оцену земљишта не значи сама по себи екскулпацију саветодавног инжењера: „Неће бити довољно ако је пројектант пропустио дужну пажњу у току изградње објекта (под претпоставком да му је био повјерен надзор над извођењем радова), па није реагирао на одговарајући начин на оне околности које су се појавиле у току извођења, а које су довеле у сумњу стручно мишљење.“³⁶

V Одговорност за мане грађевинског материјала

Одговорност пројектанта за мане грађевинског материјала један је од појавних облика одговорности саветодавних инжењера. Избор материјала који ће се уградити може бити од утицаја на дизајн (извођење декорација), на функционалност (звучна и топлотна изолација), али и на солидност грађевине. Узрок штете може бити избор самог материјала и начин на који је он уграђен и коришћен. Саветодавни инжењер, као и у случају вршења општег надзора, није дужан да проверава сваки комад материјала. Било би бесмислено захтевати од њега да проверава укупну количину бетона или дрвене и металне грађе која је коришћена у послу. То би била престрога обавеза. Он је, заправо, дужан да предложи материјале који ће одговарати сврси, да упути на јефтиније и квалитетније опције. Што се тиче контроле материјала у употреби, важи оно што је речено и о контроли земљишта. Саветодавни инжењер не испитује квалитет материјала, већ ангажује стручне организације. Поред овога, он дугује надзор над коришћењем материјала према својим знањима и могућностима.

Каква је одговорност пројектанта за нове материјале? Уколико предлаже нове материјале, саветодавни инжењер је дужан набавити сва потребна обавештења за наручиоца. Дужна пажња овде значи више него код већ познатих грађевинских материјала, јер ће се сва својства „нових“ показати тек након дуже употребе.³⁷ Уколико наручилац жели да

34 В. Татић, 39.

35 „Ако је пројектант ангажован само да направи пројекат, такав пројектант није дужан да врши испитивање терена и земљишта уопште на коме ће објекат да се гради.“ Ј. Вилус, 42.

36 Б. Вукмир, 77; ЗОО, чл. 644.

37 Ј. Вилус, 53–54.

отклони сваку сумњу у квалитет грађевинског материјала, на располагању му је закључење уговора о контроли. Саветодавни инжењер врши једну врсту уговора о делу, а не уговора о контроли. Поред саветодавних инжењера, за квалитет материјала одговара и извођач радова.³⁸ Одговорност за мане грађевинског материјала своди се само на видљиве мане, док ће за скривене одговарати продавац према правилима уговора о продаји.³⁹ Основ одговорности је кривица инжењера.⁴⁰

VI Одговорност за солидност грађевине

Покушаји да се објасни правна природа одговорности за солидност, раздвојили су ауторе на различите теоријске позиције. Међу њима, најочљивија разлика је међу убеђењима да се ради о уговорној, односно вануговорној одговорности. Јавио се и трећи став – став о законској гаранцији. Ово схватање настоји да објасни да се овде не ради о уговорној одговорности, јер је уговор ишчезао самим извршењем (примопредајом грађевине).⁴¹ Прихвативши став да се ради о законској гаранцији, није решена дилема о примени правних последица – да ли ће се применити правила о уговорној или вануговорној одговорности?⁴²

Закон о облигационим односима члан 644 посвећује пројектанту грађевине и извођачу грађевинских радова, тачније њиховој одговорности. Они одговарају за недостатке који ремете солидност грађевине, а воде порекло из пројектно-техничке документације, односно из грађевинских радова. Солидност се сматра јединством неколико особина грађевинског објекта и његових делова: уравнотеженост, чврста везаност за тло (односно чврста везаност делова објекта за носећу конструкцију) и издржљивост под уобичајеним тежинама.⁴³ Језичким

38 Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016, 231.

39 Ј. Вилус, 53.

40 *Ibid.*

41 „... и законска и уговорна гаранција за квалитет представљају примарне обавезе гаранта, односно продавца. И код једне и код друге истиче се у првом плану позитивни елемент: обезбеђење одређеног квалитета продате ствари. Одговорност представља, напротив, негативни елемент, тј. непостојање одговарајућег квалитета ствари.“ Јаков Радишић, *Гаранција за трајан квалитет и одговорност за штету од ствари са недосјашком*, Институт за упоредно право, Београд, 1972, 36.

42 *Ibid.*, 87–112.

43 Уравнотеженост и чврсту везаност за тло треба тумачити као отпор објекта силама које на њега делују (удари ветра, таласа, вибрација, гравитација и сл.). Издржљивост објекта цени се према намени објекта и према величини самог објекта (да ли се гради индустријско постројење, једноспратна кућа или небодер).

тумачењем самог члана не сазнаје се много о правној природи ове одговорности, осим њеног ороченог трајања (10 година од примопредаје радова).⁴⁴ Питања њеног порекла, правног односа пројектанта и извођача радова (унутрашњи однос), као и положаја гаранта према наручиоцу радова и сваком каснијем стицаоцу грађевине (спољашњи однос) остају отворена.

Зарад ближег одређивања и, важније, примене законских правила, сваку грађанскоправну одговорност сврставамо у уговорну или вануговорну, примењујући критеријум порекла одговорности. Што се гаранције за солидност тиче, одговор на питање њеног зачетка следи након краћег разматрања. Најпре, ову одговорност закон обезбеђује у корист наручиоца радова, али и сваког каснијег стицаоца грађевине. Следећи окамењени принцип облигационог права – *inter partes* дејство уговора, закључује се да би тврдња о вануговорној природи ове одговорности била једина исправна, јер се каснији стицаоци грађевине не налазе у уговорном односу са пројектантом и извођачем радова. Подвргнимо ово, ипак, даљем испитивању.

Прво, подсетимо се да правне субјекте из облигационог односа који настаје проузроковањем штете законодавац назива штетником и оштећеником, док уговорне стране назива дужником и повериоцем (односно њиховим посебним називима из именованих уговора). Члан о одговорности за солидност одговорна лица назива пројектантом и извођачем радова. Друго, у последњем ставу члана 644, ЗОО забрањује уговорно ограничење и искључење одговорности за солидност. Коначно, имајући у виду ове две напомене, треба се упутити на члан „ограничење и искључење одговорности“ (чл. 265 ЗОО). Он дозвољава *дужнику и повериоцу* (не штетнику и оштећеном!) да уговоре границе одговорности. Зашто би онда закон забрањивао оно што није ни дозвољено – искључење и ограничење једне деликтне одговорности.⁴⁵ Овако изнето системско тумачење закона доводи у питање став о вануговорној одговорности.

Да ли се онда ради о уговорној одговорности? У случају да се наручилац радова позива на одговорност за солидност, нема сумње да би се у српском позитивном праву радило о уговорној одговорности. Постоји старији правни однос, чијим непоштовањем дужник постаје одговоран. Међутим, закон проширује одговорност у корист сваког наредног стицаоца грађевине у трајању од десет година од примопредаје радова. Та

44 Пресуда Врховног суда Србије, Прев. 464/2000 од 6. 12. 2000. Доступно у бази *ParagrafLex*.

45 Више о уговорном искључењу, ограничењу и проширењу одговорности вид. И. Јанковец, 363–383.

лица се не налазе у уговорном односу са пројектантом и извођачем, а имају иста права као наручилац радова. Посматрајући ширу слику, не би имало разлога разликовати правни положај и правна средства субјеката који су наручили рад и оних који су грађевину касније стекли. Примена различитих правила за одговорност за солидност грађевине довела би до апсурдне ситуације да наредни стицалац грађевине има већи обим права од наручиоца радова. Обим накнаде штете из уговорне одговорности ограничен је на предвидљиву штету, док за накнаду штете из вануговорне одговорности важи принцип интегралне накнаде.⁴⁶ Видимо да би слеђење једног принципа римског права (*inter partes* дејства уговора) водило искључењу другог (*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*). Уговор о грађењу не задржава свој утицај за уговорне стране, већ се за њега интересује шири круг учесника у правном промету. У прилог томе, често се ни сам наручилац радова не налази у уговорном односу са пројектантом, јер препушта извођачу радова да прибави техничку документацију. Ипак, наручилац радова је и тада снабдевен правом да позове пројектанта грађевине на одговорност за солидност. Ово казавши, истакнута је сврха и домет уговора о грађењу и њему пратећег уговора о пројектовању. Тумачећи циљно чланове посвећене гаранцији за солидност, закључујемо да јој треба приписати последице уговорне одговорности.⁴⁷

Што се тиче основа одговорности пројектанта за несолидност грађевине, треба још једном поменути раније изнет став да кривица није од значаја. Из истих разлога који су наведени у делу о одговорности пројектанта за грешке у пројекту, и извођач радова треба да одговара објективно. Чини се, заправо, да су исти разлози у прилог објективне одговорности овде нарочито оправдани. Наиме, солидност грађевине је плеоназам. Грађевина се гради да би била постојана, и супротно – нема грађевине која није солидна. Пројектант и извођач радова солидарно и објективно одговарају наручиоцу. По исплати накнаде штете, међусобно ће се регресирати према степену кривице.⁴⁸

46 „Законодавац даље доводи у везу степен дужникове кривице за повреду уговорне обавезе са обимом накнаде на коју поверилац има право: у случају преваре, намерног неиспуњења или неиспуњења због крајње непажње, поверилац има право на накнаду укупне имовинске штете, а не само оне која би се квалификовала као предвидљива.“ М. Караникић Мирић, 46–47.

47 *Ibid.*, 158.

48 ЗОО, чл. 647.

VII Закључак

Рад је мотивисан покретањем расправе о битним питањима у пословима грађења и пројектовања. Обраћа се, на првом месту, правницима чије каријере трају у овој привредној грани, а потом свим представницима правне струке који се за грађење и пројектовање интересују. Нова мишљења и различити погледи, који би је могућно довели до зрелих закључака, би таквој расправи удахнули живот. Само конструктивни предлози правне струке могли би да изврше утицај на унапређење постојећих решења закона. Основ уговорне одговорности како у општем, тако и у режимима посебних уговора остаје предмет живе расправе. Осветљавајући маркантне обавезе пројектаната и саветодавних инжењера, рад је покушао да опише, утврди основ и претпостави појавне облике њихове уговорне одговорности.

Коришћена литература

- Васиљевић Мирко, *Трговинско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016.
- Вилус Јелена, *Грађанскојравна одговорност извођача и пројектаната*, Институт за упоредно право, Београд, 1973.
- Вукмир Бранко, *Уговори о грађењу и услугама саветодавних инжењера*, Загреб, 1980.
- Јанковец Ивица, *Уговорна одговорност*, Пословна политика, Београд, 1993.
- Караникић Мирић Марија, *Објективна одговорност за штету*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013.
- Керчуљ Томица, *Уговорна одговорност пројектаната и грађевинара*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2007.
- Мишковић Маша, „Ослобођење од уговорне одговорности“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2015.
- Перовић Слободан, *Облигационо право*, Београд, 1990.
- Радишић Јаков, *Гаранција за трајан квалитет и одговорност за штету од ствари са недостигајком*, Институт за упоредно право, Београд, 1972.
- Татић Весна, *Гаранција пројектаната и традиционална солидарна одговорност грађевинара и њихова имовинска одговорност*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1990.
- Uff John, *Construction law*, Sweet & Maxwell, London, 2009.

Dimitrije JOVANOVIĆ

Student at the University of Belgrade Faculty of Law

CONTRACTUAL LIABILITY OF A PROJECT ENGINEER

Summary

The paper focuses on the contractual liability of a project engineer and the consulting engineer, which means that misdemeanour and criminal liability will be neglected, as well as the moral duties that these persons have as members of an autonomous organization (in Serbia, it is the Serbian Chamber of Engineers). Non-contractual (tort) liability also remained outside the scope of the paper. The project engineer and consulting engineer are professionals – an architectural engineer, so a high degree of attention is required of them, expressed through the legal standard of a good expert. The requirement is that the project engineer acts independently, which means that he is not an employee and that he does not perform his work for the employer. There is no employment contract between the project engineer and the client. He assumes his obligation arbitrarily, by concluding a contract with the client. As neither the contract for the design of the building nor the contract for the supervision of the performing of works are regulated by the Law on Obligations, the content of the contract is left to the contracting parties. The aim of this paper is to determine the basis of contractual liability for the main obligations that project engineer and consulting engineer assume. The paper also focuses on trying to define the origin and basis of liability for the soundness of the building.

Key words: *Project Engineer. – Contractual Liability. – Design. – Functionality. – Soundness. – Supervision.*

Датум пријема рада: 1. 8. 2020.

Датум прихватања рада: 10. 9. 2020.